

EXPRESIA RĂULUI ÎN POEZIA LUI ANDREI ȚURCANU

Doctorand **Constantin IVANOV**

Institutul de Filologie

THE EVIL'S EXPRESSION IN THE POETRY OF ANDREI ȚURCANU

Summary. This article examines the evil's problem reflected in some poems from the anthology of Andrei Țurcanu, *Zăpezi în august*, published by Gunivas Publishing House, 2015, referring to some representative poetic texts such as „Ceas rău”, „Dogma”, „Oarecum crez”, „Destin întors”, „Libertatea ultimă”, „Sara pe deal”, „Toi”, „Catabasis” and other. We noticed that in the poetic universe of Andrei Țurcanu, in some degree, everything is backwards/shifted, disfigured, inverted, mutilated, crazy, consequently Human receives negative values; Life is always under the menace of the evil, in other words, a failure; Good is getting perverted; The living becomes an illusion and the Sacred – deformed.

Keywords: evil, the possible evil, the substantial evil, the good, the poetic/lyrical self, ontological, existential.

Rezumat. În articolul dat am analizat problematica răului reflectată în unele poeme din colecția antologică de poezii semnată de Andrei Țurcanu, *Zăpezi în august*, apărută la Editura „Gunivas”, 2015, referindu-ne la textele poetice reprezentative, cum ar fi „Ceas rău”, „Dogma”, „Oarecum crez”, „Destin întors”, „Libertatea ultimă”, „Sara pe deal”, „Toi”, „Catabasis” ș.a. Se constată faptul că în universul poetic al lui Andrei Țurcanu într-o oarecare măsură totul este pe dos / întors, schimonosit, inversat, mutilat, smintit, în consecința cărora, *Umanul* preia valori negative; *Viața* este mereu sub amenințarea celui rău, adică un eșec; *Binele* ajunge să fie pervertit; *Viul* devine o iluzie, iar *Sacru* – deformat.

Cuvinte-cheie: răul, răul posibil, răul substanțial, binele, eul poetic/liric, ontologic, existențial.

Există în poezia lui Andrei Țurcanu un *eu* ajuns în centrul unei lumi contaminate de răul ontologic. Un rău unde momentul (clipa), cuantificat de ceea ce numim a fi „timpul”, se desprinde din armonia Creației și preia valori ale hazardului, transfigurat într-un „ceas rău”, prefigurând haosul ontologic. „Ceas rău”, expresie care, de altfel, devine titlul unei poezii, concludentă în ceea ce privește reflecția și percepția răului, este clipa nefastă unde binele-i în stare de repaus, nu mai e productiv sau nu se mai produce: „Dumnezeu uneori obosit / ca un om ațipește într-o rână, / cel viclean sumețit, dichisit, / din amurg vără-un corn în lumină” [1, p. 145].

Activarea răului în urma neproductivității binelui, „Dumnezeu uneori obosit / ațipește într-o rână”, denotă în fond una dintre condițiile sine-qua-non ale ființării răului. Iar ceasul în care sunt declanșate forțele răului, unde Dumnezeu, adică binele suprem / ontologic ațipește uneori, indică faptul că acest ceas al răului se repetă, fie că asemenea situație se produce aleatoriu, fie că se iscă periodic precum presupunea Nietzsche în *Ecce homo*. După filozoful german, neproductivitatea lui Dumnezeu se repetă la fiecare a șaptea zi: „Dumnezeu însuși a fost acela care la capătul zilei de muncă s-a așezat ca șarpe sub arborele cunoașterii: se odihnea de faptul de a fi Dumnezeu... Făcuse totul prea frumos... Diavolul nu este altceva decât lenevia lui Dumnezeu în fiecare a șaptea zi” [2, p. 64]. Starea primordială a universului este Binele într-o geneză perpetuă. Intrat în repaus, acesta oferă Răului posibilitatea originării.

Să remarcăm, binele nu este învins ci doar a ațipit: se odihnește de a mai fi binele transcendent. Ațipirea lui Dumnezeu „într-o rână” pune în lumină un aspect relevant în ceea ce privește principiul ce condiționează venirea „ceasului rău”. Prin expresia a *ațipi într-o rână*, existența binelui trece pentru o clipă în absență. Dumnezeu, expresia ontică a binelui, în oboseala sa de a mai fi Dumnezeu, este comparat cu o stare firească a omului, „Dumnezeu [...] / ca un om ațipește”. Această oboseală (umană) a lui Dumnezeu trece în neexercitarea însuși a lui Dumnezeu și respectiv a binelui substanțial (ipostas), timp în care forța celui „viclean sumețit (și) dichisit” străpunge *lumina* într-un început de haos. Ordinea firească a lucrurilor este dată peste cap tocmai de oboseala lui Dumnezeu de a mai fi ca atare.

Ațipirea Creatorului din primul catren al poeziei devine în cel de-al doilea catren un somn adânc: „Doarme Tatăl adânc ca un prunc, / un țaran parcă e în amiază”. Comparațiile somnului lui Dumnezeu cu somnul unui prunc și respectiv cu cel al unui țaran în amiază sugerează o discretă empatie a eului liric cu Creatorul, un sentiment omenesc de înțelegere a „oboselii” Sale după imensul efort al Creației. Mai mult nicio explicație și nici vorbă de vreo acuză. Vocea lirică intră imediat în ritmul trepidant al agitației de care e cuprins universul în lipsa principiului ordinator primordial odată cu înstăpânirea în lume a lui Micotel. Spre deosebire de Dumnezeu care este Cuvânt, Verb, acesta „mână verbele în antifrază”. Potrivit

DEX-ului, antifraza este o figură prin care o locuțiune, o frază este enunțată pentru a exprima un sens contrar celui obișnuit. Prin urmare, scopul diavolului este să întoarcă totul pe dos, să nege, să facă ca toate să meargă în răs-păr, ca toate să contravină armoniei Creației, legilor ei firești.

Odată ce un ciclu al metamorfozei ia sfârșit, este reluată imaginea inițială a Dumnezeuului adormit, având drept consecință instaurarea unei lumi înăbușite de haos și sminteală. Ceasul în care Dumnezeu a ațipit trece spre finalul poeziei într-o perioadă nedeterminată de timp: „Dumnezeu tot mai doarme”. Ceasul rău nu mai este măsurat cu măsură omenească, acesta parcă nu se mai sfârșește. E asemenea celebrei afirmații a lui Petru că „Pentru Domnul, o zi este ca o mie de ani, și o mie de ani sunt ca o zi” (2 Petru 3:8). Timpul pentru Dumnezeu în accepția biblică este disproporțional cu timpul măsurat de către om, el este în afara acestui timp supus unei existențe finite. Astfel putem înțelege de ce poetul admite că somnul lui Dumnezeu durează prea mult: „Dumnezeu tot mai doarme. În lume / e sminteală, e somn, e beție...”. Poetul redă un ciclu universal de transformare a răului, dintr-un rău posibil (ontologic) în unul substanțial (ipostas), cu un „Micotel cu cimotia-n crug”, și cu efectele ființării răului universal: *sminteala, somnul, beția*.

Gravitatea problemei răului ia amploare, sugerat de altfel de dezmațul declanșat de Micotel în univers: „O mazurcă începe atunci, / frenezii de lascive cadăne, / cazaciocuri cu ochii bulbuci, / spăimântoaice de zgârciuri bătrâne”. Această dezlănțuire a răului se desfășoară parcă într-un dans aproape ritualic de la care are să succedă o scufundare a universului într-un rău, și respectiv o expansiune agresivă a sa. Ființa Universului este devorată, iar acesta, găurit, rămâne doar cu „boala”: „Universul se zbate-n delir, / numai găuri îi este tocmeala, / măduvi dulci, sucuri tari, sfântul mir / curg, se scurg și rămâne cu boala”.

Boala e cauza suferinței potențiale, pe care eul liric o trăiește fără a mai avea speranța unei apocatastaze. Pentru că acest eu, devenit până la urmă apoteozat, este pus în situația unei confruntări directe cu nonesența, cu abisul: „când o pândă se-ncuibă în fire / și o frică încalecă glasul, / și e Nimeni, și e Nicăiere”. E starea circulară a lucrurilor, a timpului, a totului ce se repetă la nesfârșit, a omului care îngână cuvintele cu frica de a se confrunța cu acest Nimeni și Nimic. Frică vine de fapt din imposibilitatea confruntării directe cu transcendența. Or, dacă această transcendență e „nimic” și „nicăiere” nu se poate realiza o contopire a ființei cu „Universul (ce) se zbate-n delir”. Emil Cioran explică foarte bine în *Demiurgul cel rău* că de fapt frica „vine din neputința de a fi în unitate spirituală cu To-

tul, de-a ne topi, de a ne pierde în el; ea întrerupe fluidul ce trece din lume în noi, din noi în lume, și dacă ne înlesnește reflecțiile e doar spre a le înfrânge mai bine elanul; în fiecare clipă, ea (frica) trezește spiritul la realitate” [3, p. 55].

Regresul universal succedat parcă la nesfârșit din rău în mai rău, și pe care eul liric în intimitatea sa ființială îl trăiește cu înfrigurare, îl aduce pe acesta până la locul primordial al Raiului și al Pomului Vieții, de altfel, poate fi văzut ca un Centru al ființei, unde răul cu binele sunt Una: „Pomul Vieții, bătut cu măciuci / într-un ritm al belșugului-har, / se-ncovoiaie în cruci, multe cruci, și îneacă flămândul tartar” – contopirea contrariilor într-o matrice existențială. Datorită acestei contopiri, poetul poate să salvgardeze însăși dezvăluirea experienței, iar trăirile eului liric sunt transpuse din vacarmul pervertirii universale într-o acceptare în interiorul propriei ființe a răului posibil. Or, tocmai pustnicul ce se pune cheazășie în pustie este rezultatul devenirii ființiale ale unui eu suprasensibil în care poetul se regăsește și cu care se identifică: „Doar un pustnic cu vorbe molcome / cheazășie se pune-n pustie”. Ei bine, acest pustnic cu armele pe care le are asupra sa, precum sunt „vorbele molcome”, se opune răului ontologic ce-a pervertit întreaga creație divină. Vorbele molcome izvorâte dintr-o lungă contemplare a experiențelor metafizice ale pustnicului, substituie logosul mitic, singurul capabil să restabilească echilibrul și armonia dereglată de lucrarea nefastă a răului: „Numai aură-n schit – legământul / să vegheze-ntre noi și vecie, / numai gândul din murmuru-i, blândul, / și-o strunită-n amin veșnicie”. Blândețea pe care pustnicul o manifestă slujește drept mărturie a apoteozării lui, dovadă fiind acest vers: „Numai aură-n schit – legământul”, lucru fără de care nu poate fi realizată comuniunea pustnicului (poetului) cu lumea metafizică, prin strunirea tuturor contrariilor într-un „amin veșnicie”, adică *ab eterno*.

În același context sesizăm că poezia „Ceas rău” nu e altceva decât transpunerea în versuri a tragediei cosmoteandrice, unde sunt revelate în expresii poetice declanșarea răului latent, de la un rău posibil (ontologic), la un rău substanțial (ipostas), ce a compromis atât actul creației, cât și creația însăși: „Universul se zbate-n delir, / numai găuri îi este tocmeala”. După un model contrapunctic, poetul urmărește nu doar problema ființării răului în univers, ci și drama ființială a creației, care fiind lipsită de principiul binelui este nevoită să îndure „puzderia lumii” ce se află într-un regres. Mai mult, poemul este și o reflecție escatologică asupra devenirii unui eu ce poate să reconcilieze în sinea sa răul printr-un legământ ce-l va obliga să vegheze între creație și veșnicie.

O cu totul altă posibilitate de ființare (originare) a răului, o regăsim în „Dogma”. Poezia este o transpunere a unui algoritm poetic ce se angajează într-o succesiune inversă (ceea ce trebuie să fie sfârșit devine început, sugerat de versul: „La început a fost punctul...”). Acest punct nu este și nici nu reprezintă răul, ci doar un principiu al cărui natură de autooriginare poate lua o formă sau alta de devenire, fie un bine sau un bine capabil să fie pervertit tocmai în procesul de a se transsubstanția în materie. Nu în zadar acest „punct” „a înfulecat la rezezeală / virgulele și semnele de întrebare”, devenind astfel o constantă, prin care se impune în mod imperativ între început și sfârșit, reprezentată de altfel de imaginea biblică a primei și ultimei litere din alfabetul grecesc – „Alfa și Omega”.

Prin urmare, acest adevăr, iscat dintr-un punct sau o dogmă, are în faza lui incipientă o motivație a binelui, de a stabili, e adevărat, în mod abuziv, o ordine în afara căreia nimic nu poate lua ființă „ori a se întâmpla” contrar acestui adevăr prestabilit. Poetul nu exclude această posibilă latură bună a răului suprem, exprimat în mod poetic printr-o dogmă *unică și indivizibilă*, și pe care omul îl pervertește până la demonizarea acestui adevăr. În acest sens Nikolai Berdiaev explică foarte bine tendința omului de a schimba ceva bun în rău, dar și falsa iluzie că răul pe care îl comite are în sine un scop altruist: „Nimic nu e mai dificil pentru om decât să primească în el libertatea adevărului și să-i rămână fidel. Gândurile i se tulbură și inima i se înflăcărează. Răul la care a recurs îi pare a-l săvârși în numele binelui” [4, p. 175]. Datorită acestui raționament, am evitat să considerăm ca fiind rău atât termenul „dogmă” ce s-a impus ca un „Adevăr absolut”, cât și „punctul” de la care a fost generat acesta. Or, dogma, ca formă totală de reprezentare a unui adevăr, este percepută de către poet nu în sensul primar sau religios al înțelegerii lui, ci cu sensul pe care îl capătă după ce ea (dogma) a fost instituționalizată și pe care oamenii în zelul lor au început s-o impună ca măsură (restrictivă) a toate. În opoziție cu aceasta, în poezia „Dogma” observăm drama adevărului/dogmei neinstituționalizate, pe care poetul îl asociază cu binele: „Gloaba adevărului de toate zilele / ferestruită pe dinăuntru de naivele sfiele ale probei contrarii / socoti că reprezintă o primejdie publică. / În consecință // cu nesfârșita blândețe paternă de care era capabil / a decretat instituirea unei măsuri punitive excepționale – / reeducarea forțată prin muncă. // «Adevărului să i se pună un sac în cap / să fie înhămat la roată și pus să calce lut pentru chirpici!»”. Noua ordine zugrăvită în această poezie este angajată într-o luptă acerbă cu „Gloaba adevărului de toate zilele”. Așadar acest adevăr, neorânduit și neprotejat de vreo autoritate, consti-

tuie în fond singurul adevăr autentic, „Dreptatea”, care în bunele ei intenții se bagă „peste tot cu smiorcăilele ei umaniste”.

Odată ce binele a fost scos în afara potențialității sale începe de fapt adevăratul masacru împotriva firii. *Noua Zidire* a lumii, după modelul facerii primordiale, constituie până la urmă o copie schimonosită a acesteia [5, p. 197], în care nimic nu se mai întâmplă, iar dacă nimic nu se mai produce, atunci chiar răul este cel ce intră în delir: „Drăcie! – parcă nu ș-a întâmplat nimic... Dar / *Asta* pare să nu mai aibă capac. / *Asta* pare să nu mai aibă capac. / *Asta* pare să nu mai aibă capac”. În societatea totalitară creată de dogma impusă cu violență, pentru poet totul se identifică și se raportează la răul devenit absolut, iar tot ce se pare că există în afara acestui absolut este doar frica de a se întâmpla ceva. Astfel poezia „Dogma” sugerează până la urmă un model universal de pervertire a umanului, dar și de ipocrizie constantă în care societatea se complăce și devine complăcută. Răul total este cel de la sfârșitul poeziei și acesta este frica de imprezibil. Pentru crearea unei societăți totalitare este nevoie de un control absolut, datorită căruia apare tocmai frica de a se întâmpla ceva ce nu poate fi controlat, o frică care devine în cele din urmă aproape patologică. Iar faptele care totuși ar putea să se producă devin practic clișee marcate de neverosimilitate, unde ordinea totală este compusă din elemente previzibile și controlate patologice de Adevărul Absolut, devenit *dogmă*.

Prin urmare, răul absolut reprezentat de dogma oficializată, pervertită de politic, rămâne a fi în percepția eului liric o imitație a unui crez mutilat, restrictiv, iar rânduiala ce se vrea a fi totală devine un principiu în ritmul căreia se mișcă orice și oricine: „A întors ceasornicul Existenței-Reflexului-Condiționat / după ticăitul căruia se potriveau, în sfârșit, toate: / ardorile, nunțile, nașterea pruncilor / dar, mai ales, moartea”. În altă poezie, „Oarecum crez”, din volumul *Isus prin miriști* (2006), „dogma” ajunge să fie chiar un crez total, adică o manifestare profundă de adorație a individului din societatea totalitară, față de principiul ce guvernează. Aici eul liric se aliniază, cu o abia perceptibilă ironie, adorației colective în care este exprimată loialitatea față de sistem după modelul crezului creștin adoptat de Primul Sinod Ecumenic de la Niceea în 325 d. H. [6, p. 414-415], cu un profund intertext alimentat din limbajul religios: „Credem în (dumne) zeul nostru, unul adevărat, / carele ni se dă pe cartelă în fiecare săptămână în porție z(s)ilnică, / credem în puterea și dreptatea arhanghelilor săi ireductibili, / arhangheli de stânga – arhangheli de dreapta, / păstrători cu strășnicie ai Legii Dint(e)âi, / în serafimii bucălați, carii cu lauda Lui pre laudă calcă, / în plutonul de

execuție al îngerilor fără de îndurare / credem cu toată osârdia și neprihănirea. Credem în fiul / care a purces din sfântul duh al Dogmei”.

Modul în care crezul devine o mărturisire a felului de a fi al individului, care este nevoit să accepte ritmul dictat de ordinea totalitară, nu poate și nici nu rămâne o experiență autentică și sinceră față de ceea ce se vrea a fi totul și în toate. Eul poetic înțelege că îi sunt distruse toate șansele de a mai deveni el însuși, adică de a se forma într-o expresie individuală, iar crezul lui se limitează la o „lecție aspră de pedagogie punitivă”. Timp în care pentru a se putea identifica cu marea colectivitate trebuie să creadă „în tăria jertfei de sine”, fără de care nu poate fi posibilă „iubirea maselor față de Atotțiitorul”. În procesiunea de aliniere a maselor în mărturisirea aceluiași gând și faptă la unison, eul poetic ia, în subsidiar, o atitudine total opusă față de această manifestare. Acesta trăiește mai degrabă o dramă, un dezacord de principiu cu „crezul” colectivității din care face parte. Or, întregul poem „Oarecum crez” este în fond o ironie față de dimensiunea ce se vrea a fi sacră a individului, dar și a relației acestuia cu falsa transcendență totalitară. Înlocuind crezul autentic care trebuie să irupă dintr-o profundă experiență mistică a individului cu cel impus, poetul duce până la ridicol așa-zisele valori din societatea totalitară. Iar prin „Amin”-ul (așa să fie) de la sfârșitul poemului el sugerează nu atât paralelismul de fond al crezului autentic, care se încheie tot cu celebra formulă de „Amin”, ci neputința ca acest fals crez, devenit un rău absolut, să fie schimbat sub nicio formă. Așa că încuviințarea colectivă „așa să fie”, „Amin”, rămâne a fi o împăcare hotărâtoare cu factorul extern, dar și o acceptare în sine a lucrurilor ce nu pot fi schimbate.

Marea dramă ce cade pe umerii eului poetic este aceea de a-și da consimțământul, smuls parcă din adâncul unui sine aflat mereu în contact cu dezumanizarea, de a exista într-o lume redusă total la limita subexistenței, obligat, parcă la nesfârșit, să-și accepte „destinul întors” peste care din nefericire a dat: „trăim în pai, murim în vis / între permis și interzis. / Destin buimac, destin buimac, / copil scăldat în basamac, / ce unii fac, alții desfac” („Destin întors”). Așa că formarea unui eu angoasat de răul sub diferitele lui forme, nu face decât să accentueze o profundă deziluzie a propriilor trăiri sincronizate printr-o simpatie arhetipală cu soarta țaranilor unde „Ceasul cel rău, Doamne, mereu, (le) ticăie-n prag”. O soartă în care „Ei străveziii, ca de florii o lumânare, / pâine se fac, piatră se fac și vinerea steag: / mâinile (ii) dor, oasele (ii) dor, sufletul (ii) doare...” („Țăranii”). Din nebuloasa stare euforică trăită în intensitate, eul poetic asistă la identificarea nonsensului unei existențe marcate de pe de-a întregul

de forțele răului, unde firescul ia forma nefirescului, și ne-orânduirea suprimă orânduirea: „În toamna de aur un prunc-abandon / dospește o-ntoarsă pe dos rânduială, / o țiclă acidă, un moale flegmon, / o lume cu capul pe nicovală”, („O lume de-a-ndoaselea”). Într-o asemenea orânduire poetul nutrește un ultim sentiment, și anume cel al descătușării totale, unde tot ceea ce îl leagă de această existență să poată accede la o „ultimă” libertate: „Să lași în urmă trecutul / ca pe-o cămașă de șarpe / din care te-ai rupe într-o dimineață – evanescent și ușor – / și să pleci pentru totdeauna / să evadezi împreună cu îngerul / care de atâta amar de vreme te așteaptă cuminte la prag. / Atâta libertate mai ai.” („Libertatea ultimă”).

Această ultimă libertate îi permite eului poetic de-a trece dincolo de realitatea peste care răul a pus stăpânire prin acceptarea în plan ontologic a ruperii de materia ce-a putut face posibilă propria-i ființare. Prin urmare, libertatea, sau cum o numește poetul, „libertatea ultimă”, este acceptată ca un dat fatal, și nicidecum ca o necesitate la care să aspire. Ea este asumată ca o izbăvire, singura posibilă și acceptată cu resemnare. De altfel, libertatea, după cum spune Luigi Pareyson, „Nu poate fi primită decât chiar executând-o, iar actul de a o exercita nu e posterior actului de a o primi, ci e chiar acel act însuși, adică este acolo o coincidență între actul prin care libertatea începe să fie și actul prin care e primită” [7, p. 17].

Odată ce eul liric tinde să accepte libertatea ca pe un dat, libertatea în momentul executării ei devine pentru poet o eliberare totală, nu doar de propriile limite, ci și o eliberare de sub răul ce i-a instrumentat propria-i existență. O existență care îl face să exclame în final: „să evadezi împreună cu îngerul / care de atâta amar de vreme te așteaptă cuminte la prag. / Atâta libertate mai ai”. Izbăvirea dar și libertatea de a-și accepta izbăvirea este parcă vegheată și așteptată în același timp de o ființă ce se află într-o altă dimensiune a existenței sale. Această ființă, pe care poetul o numește „îngerul care de atâta amar de vreme te așteaptă cuminte la prag”, nu se implică sub nicio formă în această „libertate ultimă” pe care o mai are eul liric. Așteptarea cuminte în prag a îngerului este condiționată de principiul *liberului arbitru*, care are grijă ca acest act final al eliberării să fie într-adevăr o intrare în esența primirii dar și a acceptării libertății ca libertate, și de ce nu, ca libertate primordială. Iar trecutul pe care eul poetic și-l dorește a-l lăsa în urmă, nu este altceva decât conștientizarea propriului tragism, al dramei unei existențe stăpânite de forțele răului. Ruperea din acest rău torturant reprezintă ultima șansă a eului liric de regăsire a eului într-un bine indivizibil cu binele suprem, dar și cu propria sa transcendere.

O șansă legată în mod direct cu cel ce se află în afara existenței posibile, Domnul, căruia Andrei Țurcanu îi adresează în „Sete” din volumul *Cămașa lui Nessos* o ultimă rugă. E o rugă dominată în fond de aceeași năzuință de eliberare de sine a eului liric, evocată tot ca pe o ultimă fază a existenței sale terestre: „într-un sămbure-ascuns, să-mi ard lutul / răsuflet curat, mlădiță a orei de mâine – / peste fețele strâmbe să trag / de lotos cortine”.

În poemul „Sara pe deal”, poetul ilustrează, ce-i drept sub proiecția unei viziuni profetice, atmosfera dezolantă a unui univers ce-a fost mutilat de răul ontologic, care nu are nimic din atmosfera pe care ne-o promite titlul eminescian. Ba chiar este o răsturnare a unei liniști și ordini primordiale, o răsturnare trăită de eul poetic în intensitatea ei până la cele mai înalte cote, până la o declanșare a pervertirii totale, a universului și a propriei expresii existențiale: „Cocoși răgușiți se aruncă în cenușa apusului / pe dealuri nourii dospesc un gri fără capăt / ochiul lunii șasiu se pierde în smârcuri / lumea e veștedă pe fețele pruncilor / prin ceruri se plimbă păuni fără coadă / fructul lumii pălește / mana plaiului piere suptă de o tulpure vrajă”. Atmosfera apocaliptică este declanșată în plan ontologic dar resimțită în plan existențial de „o tulpure vrajă” ce a supt mana plaiului. În ceea ce privește atmosfera degradantă sugerată în acest poem, criticul Alexandru Burlacu face următoarea remarcă: „Spațiul sacru, frumusețea divină, dar nu numai din «sara» eminesciană, sunt amenințate de forțele malefice, omniprezente în peisajul degradat, terifiant. Un «rău» ontologic, simbolizat printr-o «tulpure vrajă», se întinde ca o caracteristică, acoperind, înghițind mana, puterea vitală a acestui «picior de plai»” [8, p. 175]. Or, această imagine, unde viul devine estropiat, reprezintă de fapt realitatea însăși din cadrul căreia eul poetic face parte. Iar ceea ce a fost cândva o gură de rai este sub totala dominație a răului reprezentat de „invizibilul vierme”. Astfel atmosfera paradisiacă este perturbată de acest „invizibil vierme” venit să ia în stăpânire „gura de rai”, adică spațiul sacru. De altfel, „În evoluția biologică, viermele marchează etapa premergătoare disoluției și descompunerii” [9, p. 1011], ceea ce constituie de fapt demersul poetic al lui Andrei Țurcanu, în care sacrul și sacralitatea sunt supuse unui proces de deformare a ceea ce reprezintă în plan arhetipal elementele primordiale în toate formele vieții, devenind astfel imagini „întoarse pe dos”.

După cum am observat, în universul poetic al lui Andrei Țurcanu mereu ceva este pe dos/întors, schimonosit, inversat, mutilat, smintit. „Umanul” preia valori negative, „Viața” este mereu sub amenințarea celui rău, adică un eșec, „Binele” ajunge să fie pervertit, „Viul” devine o iluzie, „Sacru” este deformat. În

schimb „Moartea” este o inevitabilă izbăvire, „Răul” din unul posibil devine unul imanent, adică nedeterminat de o cauză anume, „Profanul” este aprioric și totodată ceva firesc, „Umanul” poate exista doar prin reflecția dezumanizării, iar „Omul” pare a fi „adevăratul haos continuu” („Toi”). Poetul zugrăvește o nouă față a ordinii firești a lumii ce poartă accentele unei nelumi. Chiar dacă această nouă imagine se preschimbe în ceva nefiresc/straniu, totuși ea mai ademenește: „cuvinte rostogolindu-se-n muțenia dintâi. // Înfașat în cataracta cerului putred de toamnă / Dumnezeuul părinților doarme somn greu. // O frumusețe stranie ne-încearcă, ne sfâșie / o frumusețe oarbă ne răpune.” („Catabasis”). Noua față a lumii pe care poetul o contemplantă devine posibilă tot datorită principiului neproductiv al lui Dumnezeu („Dumnezeul părinților doarme somn greu”), iar frumusețea ce se dezlănțuie este întoarsă, cu tentă demonică, care poate fi în stare nu numai să pună la încercare, adică să ispitească (să se lase a fi contemplată), ci să „sfâșie”, să „răpună”. Odată cuprins de această frumusețe *stranie* și *oarbă*, eul poetic nutrește o obsesie oarecum afurisită față de lucrurile întoarse, unde până și poemul îi ia ființă tot în urma unui proces răsturnat și alimentat în același timp din bezna ce stăpânește abisurile: „Alb peste alb în albul mai pur / al unui alb fără margini. / Încremenită bezna Nimicului în uitare de sine. // Un ochi în adâncuri se deschide alene. / Pura voluptate declanșează Poemul, despărțirea / niciodată dusă până la capăt a luminii de întuneric.” („Poemul”). Iar lumea poetului văzută prin „oglindea opalină”, adică nelumea, capătă o oarecare așezare întru cuviință a orânduielii pe care și-o plămăiește de unul singur: „Cu o limbă de plumb în gură / întorc cuvintele / în strunga unei litanii austere de slavă și îngăduință” („Limpeziri”).

Așadar, poezia lui Andrei Țurcanu este de fapt o întâlnire, atât în expresia poetică, cât și în cea arhetipală, cu un rău posibil (ontologic), devenind în plan existențial o succesiune de efecte pe care eul liric este nevoit să le trăiască sau să le înfrunte. Prin declanșarea și expansiunea sub diferitele expresii ale răului precum sunt *sminteala*, *beția*, *ura*, *minciuna totalitară*, au marcat demersul poetic al lui Andrei Țurcanu, al cărui *eu liric* este obligat, parcă la nesfârșit, să-și accepte „destinul întors”. Marea tragedie ce se resimte în această poezie poartă un puternic impact ființial, și pe care eul poetic este nevoit să-l (re)trăiască ori de câte ori intră în contact cu elementele ce dezumanizează și mutilează chiar întregul univers. Un univers în care sacrul și sacralitatea sunt supuse unui proces de deformare a ceea ce reprezintă în plan arhetipal elementele primordiale în toate formele vieții, în care imaginarul paradisiac devine încontinuu o lume „întoarsă pe dos”.

BIBLIOGRAFIE

1. Țurcanu A. Zăpezi în august. Chișinău: Gunivas, 2015, 380 p.
2. Nietzsche F. Ecce homo. Cum devii ceea ce ești. Traducere de Liana Mănescu. București: Centaurus, 1991, 78 p.
3. Cioran E. Demiurgul cel rău. Traducere din franceză de Emanoil Marcu. București: Humanitas, 2017, 159 p.
4. Berdiaev N. Spirit și libertate: Încercare de filozofie creștină. București: Paideia, 1996, 424 p.
5. Grati A. Cronici în rețea: metaliterature.net. Iași: Junimea, 2016, 209 p.
6. Ryrie Charles C. Teologie elementară. Dallas, Texas: BEE International, 1993, 588 p.
7. Pareyson L. Ontologia libertății. Răul și suferința. Traducere de Ștefan Mincu. Constanța: Pontica, 2005, 477 p.
8. Burlacu A. Poeții și trandafirul: eseu despre generația „ochiului al treilea”. Iași: Junimea, 2018, 207 p.
9. Chevalier J., Gheerbrant A. Dicționar de simboluri: mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, nume. Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș, Daniel Niculescu ș.a. Iași: Polirom, 2009, 1072 p.

Ada Zevin. *Casă bătrânească*, 1965, ulei, carton, 70 × 50 cm